

інституційного догляду та виховання дітей можемо окреслити сутність поняття системи інституційного догляду та виховання дітей як – сукупну діяльність закладів інституційного догляду та виховання дітей усіх типів, форм власності і підпорядкування та органів державного управління різних рівнів, які управляють ними з метою реалізації законних прав дітей з особливими потребами в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року із змінами схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 роки: розпорядження КМУ від 09 серп. 2017 р. № 526-р. URL: <http://search.ligazakon.ua>.

3. Калініченко О. О. Соціальна сфера в аспекті державного управління. Національне господарство України: теорія та практика управління: [зб. наук. пр.]. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2011. С. 231–234.

Бевз Тетяна Анатоліївна

*доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
соціально-політичної історії,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕЛІТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ

Упродовж останніх років актуальності набуло вивчення тенденцій становлення і розвитку міських/локальних/регіональних режимів як комплексних механізмів публічного управління, які фіксують суттєві зміни у характері розподілу влади, стратегіях, цілях і способах взаємодії акторів. Зміна підходів до регіонального розвитку, що відбулася у Європі та торкнулася України, спрямована на посилення ролі регіонів, органів публічної влади в регіонах у власному стратегічному плануванні та власному розвитку [1].

Специфікою міських/локальних/регіональних режимів є модель управління, орієнтована на отримання ренти, яка домінує на всіх рівнях влади. Формування нових політичних інститутів супроводжуються тенденціями трансформації ціннісної системи масових і елітних груп, окреслюючи їх адаптаційний і інноваційно-реформаторський потенціал.

Питання про те, як в межах регіонального управління здійснюється *політична влада*, виробляється і реалізується той чи інший *політичний курс*, хто виграє, а хто програє від його реалізації, а також які цілі, механізми та наслідки *політико-економічного управління* на місцевому рівні, визначають регіональний політичний режим. Проблемним полем регіональної елітології є вивчення еліт окремих територіально-державних утворень, що володіють власним «політичним обличчям», яке може бути визначено як «регіональний політичний режим»[2].

Акторами політичних режимів у регіоні виступають: голова обласної державної адміністрації, депутатський корпус місцевих органів влади, бізнес-спільнота, фінансово-політичні групи, міські голови, відділення політичних партій, структури центру на місцях (представник Президента), політичні еліти, глави районів, «партія влади», електорат, керівники великих і малих підприємств, очільники злочинних угруповань. Акторами зазвичай вважають різні сегменти еліт, тобто ті організовані групи у суспільстві, які здатні впливати на політично значущі рішення[3, р.10]. власне відбувається взаємодія або зіткнення різних політичних акторів, що відрізняються своїми ціннісно-нормативними стратегіями.

У 1991 р. Україна отримала нову парадигму владних стосунків, частково змінилися політичні актори й інститути влади. Відбувалася зміна та трансформація політичного режиму як на рівні країни, так і регіонів. Зазначимо, що визначення політичного режиму відбувається через набір незалежних змінних (ресурси – інститути – актори – стратегії), які логічно відповідають моделі структури соціальних систем, створеній Т. Парсонсом (цінності – норми – колективи – ролі).

Для аналізу регіональних режимів доречним буде використати критерії визначення рівня деконцентрації влади, зокрема у пострадянських державах, які виокремив японський дослідник К. Мацузато: 1) конституційний статус; 2) виборність обласних і районних голів і голів міст; 3) виборність обласних і районних депутатів населенням або делегування цих депутатів з нижчих органів влади; 4) існування регіональних чи місцевих бюджетів або наявність консолідованого загальнонаціонального бюджету; 5) призначення обласних і районних голів і міських голів згори чи ні; їх призначення з місцевих кандидатів чи ні; 6) кар'єрні вподобання регіональних еліт (їх поведінка у скрутні часи своїх регіонів); 7) функціонування інститутів, що управляють державною власністю, включаючи приватизацію[4].

Бізнес, публічні політики, бюрократія, силові структури відтворювалися на місцевому рівні у вигляді місцевих кланів, які групувалися довкола місцевих центрів влади. К. Мацузато назвав ці групи «мезоелі-

тами» [4, р. 421]. Усі найбільші клани чи мезоеліти виникали як регіональні групи інтересу/впливу і згодом поширювали свій бізнес і вплив у масштабах усієї країни.

Інститути влади в регіонах України організовані однаково або приблизно однаково. У той же час способи реального функціонування інститутів влади можуть істотно відрізнятися залежно від місцевих обставин. Спробуємо це продемонструвати на прикладі Дніпропетровської області. Як відомо, регіональний лідер багато в чому задає стиль управління. Для вивчення регіонального політичного режиму застосовують метод персоніфікації. Режим пов'язувався з особистістю конкретного голови обласної державної адміністрації, який одночасно був лідером найпотужнішої групи впливу, а його лідерські якості, стиль управління іноді визначали тип політичного режиму, як це було у випадку з П. Лазаренком.

Діяльність П. Лазаренка у Дніпропетровській області у 1997–1998 рр. стала першим прикладом мобілізації ресурсів регіональних еліт для досягнення певних політичних завдань у Києві. Тоді ж з'явився перший прецедент створення «партії влади» – Політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Громада». Діяльність більшості бізнес-структур була пов'язана з представниками влади на обласному, міському та районному рівнях, оскільки їхня діяльність базувалася на одержанні «тіньової ренти» і не могла здійснюватися без заступництва регіональної влади. Зрощування великого приватного капіталу з владою набуло форми спільного управління обраними бізнес-групами і регіональною владою всім бізнесом регіону, що свідчить про «приватизацію влади».

Поєднання політичної влади та бізнесу сприяло формуванню дніпропетровського клану під протекторатом П. Лазаренка і утвердженню «боротьби без правил». Певне протистояння було між П. Лазаренком і міським головою Дніпропетровська В. Пустовойтенком. Політика П. Лазаренка негативно відбилася на позиціях дніпропетровської еліти і на її взаєминах всередині неї, *що призвело до розколу ділової та політичної верхівки регіону упродовж 1998 р. та першої половини 1999 р.* [5]. Розпочалося протистояння у середовищі дніпропетровської еліти, насамперед серед олігархів, між прихильниками Президента (Л. Кучми) і Прем'єр-міністра України (П. Лазаренка).

Період 1998–2005 рр. на Дніпропетровщині характеризувався низкою особливостей, а саме: частими змінами управлінської еліти (епопеї з призначенням голови ОДА і, як наслідок, райдержадміністрацій), розвиток великого бізнесу залежав від позицій не лише місцевих чиновників, але й центральної влади та її оточення; зростанням могутності політико-фінансових груп і виходом на центральну владу; намаганням

забезпечити способи гарантій ведення бізнесу, що виявилось у просуванні представників бізнес-груп у владу: парламент, уряд, інші державні органи влади; політичний ресурс перетворився на ефективний інструмент бізнес-груп у їхніх відносинах з владою; проникненням у регіон донецьких та харківських ФПГ, які захопили важливі економічні позиції; збереженням певної впливовості П. Лазаренка.

Найвпливовішою бізнес-групою у регіоні була група «Приват», яка демонструвала аполітичність, лобіюючи при цьому свої інтереси через окремих народних депутатів України у парламенті та через неформальні зв'язки в уряді. Під час призначення очільників області відбулися зміни: якщо раніше призначали вихідців з регіону, то за президентства В. Ющенка це були чиновники (за винятком Н. Деєвої), які не мали жодного відношення до Дніпропетровської області. Першими заступниками голови, як правило, були чиновники, які раніше обіймали посади в центральних органах влади. Власне, це була спроба очільників центральної влади підпорядкувати собі область. Натомість, регіональна влада намагалася самостверджуватися, створюючи у структурі Дніпропетровської обласної державної адміністрації низку управлінь, які не були передбачені регламентом, зокрема управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності, що заклало підвалини зовнішньоекономічної діяльності області.

Упродовж 2010 – початок 2014 рр. відбулося формування консолідованого регіонального режиму партійного типу, у якому ПАРТІЯ РЕГІОНІВ, як «партія влади», стала його ядром. Для нього характерне зрощення верхівки партійної бюрократії з бізнесовими і адміністративними угрупованнями. Ресурсна самодостатність «партії влади» гарантувала їй електоральний успіх та політичне представництво у регіональних органах влади. Спостерігався домінуючий вплив власників великих підприємств, які забезпечували роботою тисячі людей – здебільшого це були члени ПАРТІЇ РЕГІОНІВ. «Партія влади» перетворилася на закрите акціонерне товариство, де певне коло людей, що належали до керівного партійного органу, узурпували владу, формували порядок денний регіону. Унаслідок регіоналізації створювалися нові політико-економічні констrukції управління, в яких потужні олігархічні угруповання відігравали домінуючу роль. Політичні інститути регіонального рівня були «фасадом» для неформальних механізмів узгодження та лобювання інтересів, кулуарно-корпоративних правил гри (домовленостей), що не перешкождало уникнути можливих конфліктів між політичними і економічними акторами. Спостерігався баланс між основними акторами й інститутами, який утворився внаслідок їх взаємодії і

застосування різних форм політичної боротьби за доступ до розподілу ресурсів і реальних владних повноважень.

З початку 2014 р. функціонування регіонального політичного режиму відбувалося в умовах російсько-української війни. До здійснення регіональної політики був залучений очільник найбільшої бізнес-структури регіону через офіційне призначення його на посаду голови обласної державної адміністрації. Завдяки керівництву та жителям області Дніпропетровщина стала «форпостом української державності», «брамою життя для українських воїнів», яка не допустила «русскую весну» не лише на територію регіону, а й України.

Зі середини 2017 р. спостерігається активізація діяльності неформальних (кримінальних) структур, які починають претендувати на політичну владу у регіоні. Процеси децентралізації активно реалізуються, даючи, з одного боку, фінанси та свободу, з іншого – сприяють подальшій корупції, а ще з іншого – формують регіони в межах області, які не підкоряються ані обласній раді, ані загальноукраїнській владі, утверджуючи «удільні вотчини» чи «феодальні князівства».

Отже, серед найбільш важливих тенденцій розвитку регіональних еліт, варто виокремити такі: а) входження в склад еліти представників бізнесу і зростання політичного впливу бізнесу на регіональному рівні; б) інституціоналізація форм участі бізнесу в регіональній політиці через обрання представників бізнесу головами виконавчої влади регіонів та депутатами Верховної Ради України і обласних рад; в) процеси децентралізації у регіоні пов'язані з втручанням обласних органів влади у формування територіальних об'єднаних громад, з метою надійного забезпечення корпоративних інтересів бізнесу та влади всупереч позиції громад; г) неспроможність нової української еліти бути керманічем публічного управління через політичну некомпетентність, корупцію, безвідповідальність.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року URL: www.oblrada.dp.ua/user/files/pr_strategija.doc

2. Кучумов В. И. Роль элиты в трансформации региональных политических режимов в современной России. URL:<http://cheloveknauka.com/rol-elity-v-transformatsii-regionalnyh-politicheskikh-rezhimov-v-sovremennoy-rossii#ixzz5H6MCP8ny>

3. Higley J. Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe / J. Higley, R. Gunter (eds). – Cambridge, 1992. – P. 10.

4. Matsuzato K. All Kuchma's Men: The Reshuffling of Ukrainian Governors and the Presidential Election of 1999 // PostB Communist Geography and Economics. 2001. #6.

5. «Харківських», «донецьких» і «дніпропетровських» помирять тільки президентські вибори? 28.07.2003 URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2003/07/28/2994814/>

6. Бевз Т. Результати аналізу формування, специфіки функціонування, особливостей трансформації регіональних політичних режимів в Україні: аналіз випадків: а) Дніпропетровщина // Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації / Монографія. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. – С.58–125.